

Oponentský posudek bakalářské práce Terezy Větrovské „Archetypy v mytologii a nevědomí: Zkoumání konceptu archetypů prezentovaných Carlem G. Jungem a analýza jejich manifestace v mytologických narativech“

Bakalářská práce Terezy Větrovské referuje teorii archetypů a jejich manifestace v mýtech, jak ji koncipoval C. G. Jung a někteří jeho spolupracovníci, žáci a následovníci

V první ze dvou hlavních částí nastiňuje teorii individuálního a kolektivního nevědomí, jakož i pojetí mytologie z hlediska Jungova spolupracovníka Karla Kerényiho, přidává výklad o snech a symbolech dle Junga, což je zcela na místě. Následně referuje pojetí čtyř archetypů stínu, anima, animy a hrdiny u Junga a Jungové.

V druhé části připomíná několik mýtů a opět referuje myšlenky samého Junga a několika jungiánů (E. Neumanna, J. Campbella, E. Jungové) o těchto konkrétních mýtech a mytologických postavách.

V závěru se autorka krátce zamýšlí nad relevancí mýtů a archetypů pro dnešního člověka euroamerické civilizace a konstatuje, že po oběm je stále nesporný hlad.

Celkově vzato podává práce o uvedených tématech dobrý přehled.

Nyní jako oponent práce upozorním na některé její dílčí „vady na kráse“, byť je nepovažuji za zásadní. Rozdělím je do dvou skupin:

I. Když autorka v prvních dvou kapitolách („Úvod“ a „Metodologie“) vytyčuje plán a cíle práce, přece jen slibuje více, než posléze naplňuje.

Ohledně druhé části věnované manifestaci archetypů v mýtech autorka v 2. kapitole píše:

„Dále jsem si stanovila kritéria pro výběr mytologických příběhů na základě kulturní rozmanitosti, historického významu a přítomnosti archetypální symboliky. Klíčovým bodem bylo shromáždění primárních zdrojů vybraných mýtů a zajištění přístupu k původním textům nebo spolehlivým překladům.“ (S. 2.)

Vzhledem k druhé větě je pak určitým zklamáním, když autorka na s. 30 píše: „Pokud není uvedeno jinak, budou mýty převyprávěny podle verze Edith Hamilton, která je zpracovává ve své knize *Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes*.“ – Kniha neobsahuje anglické překlady, nýbrž Hamiltonové převyprávění mýtů. Ostatně již v první kapitole čteme: „Pro potřeby analýzy archetypů v mytologických publikacích jsem vycházela zejména z knihy *Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes*.“ Kde autorka nečerpá mytologický „materiál“ z knihy Edith Hamilton, odkazuje rovnou na referáty mýtů v pracích jungiánů. V bibliografii uvádí anglické překlady *Iliady* a *Homérských hymnů*, ale ani z dotyčných knih v práci samotné necituje, pouze přebírá odkazy na tato díla uvedená v té či oné sekundární literatuře. Nejen tato díla, ale i další antická zpracování probíraných mýtů jsou přitom pochopitelně dostupná i v dobrých českých překladech.

Jak mám přesně rozumět první větě uvedeného citátu, nevím, mýty byly zvoleny v naprosté většině případů řecké, případně v římských zpracováních, autorka to sama konstatuje a ospravedlňuje (s. 26, 50).

O kousek výš na s. 2 autorka píše: „Součástí [práce] je přehled literatury, tedy hloubková revize existující odborné literatury o Jungových archetypech, mytologii a průniku psychologie a kulturních narativů.“ Nejsem si jist, zda k tomu v práci došlo, což je dáno i tím, že nevím přesně, co se tu „hloubkovou revizí“ míní, snad jde jen o trochu nešťastnou formulaci.

Již na s. 1 autorka slibuje: „představím i některé autory, kteří kritizují Jungovu teorii archetypů,“ tomu jsou však nakonec věnovány 4 řádky na s. 50, které obsahují jeden odkaz na jednu stránku jednoho článku (C. C. Drake, „Jung and His Critics“.)

Svůj plán pro druhou, „empirickou“ část práce autorka celkově charakterizuje takto: „Ve druhé části budu již podrobně analyzovat vybrané mytologické příběhy a v nich hledat a interpretovat Jungovy archetypy.“ (S. 2.) Patrně též druhé části práce se má následně týkat tento příslib: „Značnou část práce tvoří také analýza shromážděných dat, popis souvislostí mezi identifikovanými archetypy a syntéza zjištění.“ (S. 3.)

Celkově zkrátka úvodní kapitoly budí očekávání, že se bude pracovat s původními texty mýtů a kriticky analyzovat, nakolik je na místě identifikovat v nich jungovské archetypy. Na to ale nedojde, autorka vlastně jen referuje, co o určitých mýtech již řekli různí jungovsky orientovaní autoři. Osobně se ale domnívám, že to na

bakalářskou práci není málo, a problém tedy vlastně spočívá jen v tom, že autorka – snad z důvodu chvatu při finalizaci práce – nepřizpůsobila přes míru optimistické úvodní kapitoly výslednému obsahu práce. To by bylo snadné napravit, a vadu tedy **nepovažuji za příliš vážnou**.

II. Druhou skupinu drobných nedostatků představuje relativně častá nedotaženost jak formální, tak formulační. Pokud jde o formality, autorka se např. často ne zcela přiléhavě vyjadřuje o povaze a parametrech publikací, s nimiž pracuje. Hned na s. 1–2 např. píše:

„Tématu archetypů, o kterém z velké části pojednává tato bakalářská práce, se Jung věnoval v mnoha publikacích, zejména v knize *Archetypy a nevědomí* v původním vydání z roku 1976, která pojednává o základních typech archetypů, dále v knize *Člověk a jeho symboly*, a v publikaci, která dosud nevyšla v českém překladu, ale ze které tato bakalářská práce také čerpá, totiž *Encountering Jung on mythology*. K detailnějšímu porozumění mi byla nápomocná další díla C. G. Junga, především z řady Výbor z díla z nakladatelství Tomáše Janečka v překladu PhDr. Karla Plocka, zejména publikace *Aión: příspěvky k symbolice bytostného Já a Symbol a libido*.“

K těmto řádkům je možno poznamenat, že:

- Kniha *Archetypy a nevědomí* je výbor Jungových textů sestavených dlouho po Jungově smrti jinými badateli, navíc se mi nepodařilo najít žádný údaj o tom, že by tento svazek opravdu poprvé vyšel již r. 1976, zdroje, jež jsem konzultoval, uvádějí rok 1984.
- *Encountering Jung* je ediční řada, v níž vyšel r. 1998 svazek *Jung on Mythology*, který obsahuje mnoho krátkých úryvků z mnoha Jungových děl, sestavil jej R. A. Segal,
- *Aión* není součástí Řady Výbor z díla.
- (– *Člověk a jeho symboly* je soubor textů různých autorů, který vyšel tři roky po Jungově smrti, je ale pravda, že obsahuje i Jungův text a Jung celý soubor koncipoval, zde je tedy údaj v zásadě v pořádku.)

Netvrdím, že taková koncentrace mírně nepřesných či zavádějících vyjádření o užívané literatuře je v práci běžná, ale formulace téhož typu se přece jen vracejí. Nejsem si ostatně ani jist, zda je vhodné uvádět bez dalšího názvy původně německých prací v angličtině, jakkoli v případech, kdy autorka pracovala s anglickým překladem, to není nepochopitelné.

Autorka dále např. střídavě přechyluje a nepřechyluje příjmení zahraničních autorek, někdy i v případě jedné a téže ženy (Emma Jungová na s. 14, 23, 24, 25, Emma Jung na s. 2, dvakrát na s. 44), jméno Marie-Louisy von Franz pak dokonce na jednom místě skloňuje jako jméno mužské („von Franze“, s. 48).

V některých pasážích bych uvítal podrobnější odkazy na literaturu, z níž autorka své teze či důvody k nim čerpá. (Např. na s. 21–22, 29, 33, 43.)

Pokud jde o nedotaženost formulační, domnívám se, že na některých místech stojí formulace vyloženě zavádějící a chybné, o kterých je ale z kontextu jasné, že autorka formulované tvrzení ve skutečnosti nezastává, a jedná se tedy patrně o nedopatření z nepozornosti, jinde zas formulace v zásadě správné, kterým však lze rozumět, spíše jen když už Jungovy teorie známe.

Jako příklad formulací nesprávných uvádím např. poslední větu prvního odstavce z podkapitoly 3.1: „Podle Junga se v něm [v osobním nevědomí] ale nenachází vytěsněné nežádoucí obsahy jako ve Freudově teorii.“ (S. 3.) – To není pravda a autorka to ví, jak je z dalšího textu zřejmé, např. na s. 4 to formuluje podobnými slovy hned dvakrát.

Pokud jde o formulace spíše jen nedotažené či mlhavé, nevím např., zda čtenář Jungových teorií neznalý by ze s. 8 získal jasné povědomí, co je „proces individuace“, totiž že jde o proces stávání se „celým“, resp. cele sebou, v tom smyslu, že postupně mizí uzavřenost jednotlivých vědomých i nevědomých částí psychiky do sebe. – Přitom se domnívám, že v zásadě právě to autorka říci chtěla, ale formulace kolem věci nakonec spíše krouží. Když je řeč o výkladu individuace na s. 8, nepovažuji za šťastné ani označovat bytostné já za „část psyché“, jak autorka ve výkladu na uvedené straně činí – jedná se spíše o nejzazší celek duše, ale to již je nepodstatný a snad i sporný detail.

Na s. 6 čteme, že „Rozdílné podoby archetypů nabývají různých podob obrazů. To znamená, že například hrozivost jednoho archetypu (např. Děsivé matky) se vyjadřuje jinými symboly než projevy Děsivého otce.“ Chce se říct prostě tolik, že různé archetypy se většinou vyjadřují různými obrazy?

Mimochodem řečeno, autorčiny překlady z angličtiny jsou vesměs v pořádku, jen na s. 11 jsem rozpačitý z jejího tlumočení „subject matter“ mýtu jako jeho „povahy“ – jde prostě o jeho *téma* – a na s. 4 se mi zdá škoda, že překládanou větu bez upozornění předčasně ukončila – „Later, with experience, the child begins to yearn for something more specific when it is hungry – **a bottle, a cookie, a broiled lobster, a slice of New York style pizza.**“ překládá jen: „Později, se zkušenostmi, dítě začne toužit po něčem konkrétnějším, když má hlad – například **láhev s mlékem.**“

(Občasné stylistické neobratnosti a nedopatření typu vyšínutí z vazby nechávám stranou, vyskytují se v práci v přijatelném množství.)

Ani nedostatky právě uvedeného druhého typu **nepovažuji za příliš vážné.**

Nyní bych konečně rád vyjádřil dvě otázky či pochybnosti, které považuji za věcně relevantnější a případně by se snad mohly stát předmětem diskuse u obhajoby. **Nepředkládám je jako výtky** na adresu práce, poněvadž Jungovy formulace se mi zdají v daných směrech často nejednoznačné (příp. ne zcela konzistentní napříč různými texty), a nedomnívám se, že autorka je interpretuje vyloženě chybně:

1) Je osobní stín skutečně archetyp? Jung se tak někdy vyjadřuje, ale jindy se zdá tvrdit, že archetypem je až stín coby motiv nevykořenitelného zla spojeného s existencí jako takovou, ne částí osobnosti, ke kterým se konkrétní člověk nechce znát, viz např.:

„Pokud má stín osobní povahu, lze jej s určitou dávkou sebekritiky snadno rozpoznat. Kde však přichází v úvahu jako archetyp, tam se setkáváme se stejnými obtížemi jako u anima a animy. Jinými slovy: je v mezích našich možností, abychom poznali relativní zlo své povahy, naproti tomu pohlédnout do očí absolutnímu zlu znamená zkušenost stejně tak vzácnou, jako otřesnou.“¹

2) Zdá se mi, že v kapitole o snech by bylo možno či snad i záhodno zdůraznit, že pro Junga je manifestace archetypů ve snech dosti vzácný jev, týká se malého zlomku snů a Jung k hypotéze archetypického snu sahá, až pokud se mu zdá jasné, že symbolismus snu nelze vysvětlit z osobní historie dotyčného. Důraz na Jungovu zdrženlivost ve věci interpretace běžných snů a jiných jevů pomocí archetypů by snad mohl částečně korigovat obrázek, podle kterého se může zdát, že dle jungovské psychologie a Junga samého je třeba pomocí archetypů interpretovat všechno a každého. (V této souvislosti se domnívám, že kapitole o snech by neškodilo vzít v potaz Jungovy shrnující články o povaze snů – jsou vesměs obsaženy v 1. svazku *Výboru z díla*² –, případně jeho výklady o archetypech v Tavistockých přednáškách,³ kde jsou zasazeny do souvislostí Jungovy analytické praxe.)

Praci rozhodně **doporučuji k obhajobě** a vzhledem k všemu výše řečenému ji navrhuji hodnotit dle průběhu obhajoby buď jako **velmi dobrou**, nebo jako **výbornou**.

Robert Kanócz, 9. 6. 2024

¹ Jung, C. G., *Aion. Příspěvky k symbolice bytostného Já*. Přel. P. Patočka. Brno, Emitos 2003, s. 20.

² Jung, C. G., *Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi. Výbor z díla*, sv. 1. Přel. A. Bernášková. Brno, Nakladatelství Tomáše Janečka 2003, s. 131–239. (Stati „Praktická použitelnost analýzy snu“, „Obecná hlediska psychologie snu“ a „O podstatě snů“.)

³ Jung, C. G., *Analytická psychologie. Její teorie a praxe*. Přel. Kristina Lukášová-Černá a Karel Plocek. Praha, Academia 1993. Pregnantně se Jung k věci vyjadřuje též např. v dopise D. Capponovi z 15. 3. 1954 obsaženém též v českém výboru *Sto dopisů*. Přel. Rudolf Starý. Praha, Sagittarius 1996, s. 149–151, zejm. 150–151.